

Věznice - ochrana vězňených osob

1. Můžse ochránce zabývat stížností na podmínky výkonu vazby či trestu?

Ano. Činnost Vězeňské služby České republiky, jakož i podmínky v zařízeních, kde se vykonává vazba či trest, spadají do působnosti veřejného ochránce práv. Nejčastěji se na ochránce obracují odsouzení se stížnostmi na to, že nebyli přemístěni, na zdravotní péči, ubytovací podmínky, stravu, šikanu, uložení kázeňského trestu. Dodržováním právních předpisů na úseku výkonu vazby a trestu se rovněž zabývají dozoroví státní zástupci příslušného krajského státního zastupitelství.

2. Musím ke své stížnosti ochránci dokládat nějaké písemnosti?

Zákon, kterým se ochránce při své činnosti řídí, stanoví rovněž základní náležitosti podnětu, mezi které zejména patří vyličení podstatných skutečností a doklad (či sdělení), že se osoba, které se stížnost týká, již obracela na „vnitřní kontrolní mechanismy vězeňské služby“ - tedy ve většině případů na oddělení prevence a stížností, popř. na ředitele věznice (v případě stížnosti na zdravotní péči). V případě, že není osoba spokojena s tím, jak byla stížnost vyřízena ze strany vězeňské služby, může se obrátit na ochránce. V takovém případě je vhodné přiložit veškeré písemnosti, které se ke stížnosti vztahují. V případě zaslání originálů budou tyto po pořízení kopií vráceny. Požadavek předchozího využití vnitřních kontrolních mechanismů není vyžadován např. u stížností na uložení kázeňského trestu nebo na průběh kázeňského řízení (viz níže).

3. Mohou se na ochránce obrátit se žádostí o pomoc i moji blízcí?

Ano. V případě, že se na ochránce obrátí příbuzní či osoby blízké vězňené osobě, je dotýčný nejprve poučen o náležitostech podnětu (tedy požadavku předchozího využití vnitřních kontrolních mechanismů) a rovněž je dotázán, zda vůbec s případným zásahem ochránce souhlasí.

4. Chci být přemístěn do jiné věznice, na koho se mám obrátit?

Trvale lze odsouzeného přemístit pouze dvěma způsoby: po vzájemné dohodě ředitelů věznic, jichž se přemístění týká, anebo rozhodnutím Generálního ředitelství Vězeňské služby České republiky, vyžaduje-li to účel výkonu trestu. Pokud má odsouzený zájem být trvale přemístěn do jiné věznice, je třeba, aby podal žádost k rukám ředitele/ky věznice, ve které se nachází. Když dojde k dohodě ředitelů dotčených věznic, bude přemístění realizováno. Odsouzený musí být vyzooměn o způsobu vyřízení žádosti včetně odůvodnění jejího případného zamítnutí. Pokud k dohodě ředitelů nedojde, ale ředitel/ka věznice, ve které se odsouzený nachází, dospěje k závěru, že důvody pro přemístění do jiné věznice jsou podstatné pro lepší dosažení účelu výkonu trestu nebo důvody pro přemístění odsouzeného jsou hodné zvláštního zřetele, postoupí žádost Generálnímu ředitelství Vězeňské služby České republiky, které o ní rozhodne. Žádost o přemístění lze opakovat teprve po uplynutí tří měsíců od vyřízení předchozí žádosti.

5. Co když vězeňská služba mé žádosti o přemístění nevyhoví? Můžse jí ochránce nařídit, abych byl do jiné věznice přemístěn?

Nemůžse. Ochránce nemá ze zákona pravomoc státním orgánům, na něž dopadá jeho působnost, cokoli autoritativně nařizovat. Nemůžse tedy ani nařídit vězeňské službě, aby odsouzeného přemístila do té které věznice. Ochránce je oprávněn přezkoumat způsob, jak orgány Vězeňské služby České republiky žádost o přemístění vyřídily, tedy zda byla žádost vyřízena včas a zda byl odsouzený s jejím výsledkem prokazatelně seznámen. Z iniciativy ochránce Vězeňská služba České republiky k 15. 10. 2015 zavedla systém evidující žádosti o přemístění, které byly zamítnuty z kapacitních důvodů. Systém funguje tak, že žádosti o přemístění zamítnuté z kapacitních důvodů jsou evidovány v chronologickém pořadí, a v případě uvolnění kapacity v cílové věznici (pokud přemístění nebrání jiné než kapacitní důvody) je odsouzený znovu dotázán, zda o přemístění stojí, a pokud jeho zájem trvá, je přemístěn. Funkčnost systému v současné době komplikuje přeplněnost věznic.

6. Nesouhlasím s uložením kázeňského trestu. Mohu se obrátit na ochránce?

Ano. V tomto případě ochránce nepožaduje, aby se odsouzený nejprve obrátil na oddělení prevence a stížností či ředitele věznice. Ochránce však předpokládá, že pokud odsouzený s kázeňským trestem nesouhlasí, využije svého práva podat proti rozhodnutí o jeho uložení do tří dnů stížnost. O tomto právu musí být odsouzený poučen (poučení je uvedeno na formuláři pro rozhodnutí o kázeňském trestu). K podání ochránci je vhodné připojit veškeré písemnosti, které má odsouzený k dispozici. Pokud zašle originál, bude mu po okopírování vrácen.

7. Může rozhodnutí o uložení kázeňského trestu přezkoumat soud?

Ano. Týká se to však pouze následujících kázeňských trestů: umístění do uzavřeného oddělení s výjimkou doby stanovené k plnění určených úkolů programu zacházení; celodenní umístění do uzavřeného oddělení a umístění do samovazby. K přezkumu rozhodnutí o uložení kázeňského trestu je příslušný krajský soud v obvodu věznice, která o uložení kázeňského trestu rozhodla. Lhůta pro podání žaloby je do dvou měsíců poté, kdy bylo rozhodnutí odsouzenému oznámeno (rozhodnutí odsouzený podepisuje). Soudní poplatek za podání žaloby je 3.000,- Kč. Účastník, který však doloží, že nemá dostatečné prostředky, může být na vlastní žádost usnesením předsedy senátu osvobozen od soudních poplatků. Z návrhu (žaloby) musí být zřejmé, čeho se týká, kdo jej činí, proti komu směřuje, co navrhuje, a musí být podepsán a datován. Podmínkou podání žaloby je využití opravného prostředku - stížnosti proti rozhodnutí; viz bod 6.

8. Jsem vystavován násilí a šikaně ze strany spoluvězňů. Na koho se mám obrátit?

V první řadě je nutné informovat jakéhokoliv zaměstnance vězeňské služby. Jednou z jejich povinností je učinit neprodleně opatření nezbytná k zamezení zjištěného neoprávněného násilí nebo ponižujícího jednání vůči dotčenému vězni. Vězněná osoba má obdobně povinnost ohlásit zaměstnancům vězeňské služby všechny okolnosti, které mohou způsobit ohrožení bezpečnosti, a to jak jeho, tak spoluvězňů, nebo věznice.

9. Co když vězeňská služba na mé oznámení o tom, že jsem šikanován, nereaguje. Mohu se pak obrátit na ochránce?

Ano. V takovém případě je opět vhodné přiložit veškeré písemnosti, které máte k celé záležitosti k dispozici. Ochránce se následně bude zabývat tím, jak vězeňská služba na oznámení o šikaně reagovala, zda je dostatečně prověřila, popř. přijala adekvátní opatření, aby k dalšímu násilí nedocházelo.

10. Nejsem spokojen se zdravotní péčí ve věznici. Lékař mi nechce předepsat léky, které potřebuji. Mohu se obrátit na ochránce?

Ano. S podnětem je třeba opět doložit, že se již vězněná osoba se stížností obrátila na ředitele věznice. Ochránce se u těchto podnětů zabývá tím, zda se ředitel věznice vypořádal se všemi body stížnosti, a to srozumitelným, vyčerpávajícím a přesvědčivým způsobem, a zda stížnost vyřídil ve stanovené lhůtě. Pokud se stížnost týká výhradně (či převážně) odborných otázek, ochránce doporučuje, aby se vězněná osoba, která nesouhlasí s vyřízením stížnosti ředitelem věznice, obrátila na Ministerstvo spravedlnosti. Ministerstvo se totiž zabývá také odbornou stránkou věci, přičemž v některých případech má povinnost oslovit nezávislého odborníka, či dokonce nezávislou odbornou komisi. Ve stížnosti uveďte, proč nesouhlasíte s tím, jak stížnost vyřídil ředitel věznice. Pokud není vězněná osoba spokojena ani s vyřízením stížnosti ze strany ministerstva, může se ochránce jeho postupem rovněž zabývat, ale pouze v rozsahu, který je naznačen výše (prošetření všech bodů stížnosti, a to srozumitelným a přesvědčivým způsobem, včasné vyřízení stížnosti).

11. Soud zamítl můj návrh na podmíněné propuštění nebo na přeřazení do věznice mírnějšího typu. Byl jsem nespravedlivě odsouzen. Může mi ochránce pomoci?

Ne. Rozhodování o návrhu na podmíněčné propuštění z výkonu trestu či o návrhu na přeřazení do věznice jiného typu, eventuálně rozhodování o vině a trestu, přísluší výhradně soudu. Do činnosti soudů nemůže ochránce vzhledem ke své pravomoci dané mu zákonem o veřejném ochránci práv jakkoliv zasahovat.

12. Zanedlouho mám být z výkonu trestu propuštěn. Nemám rodinné zázemí, nemám kde bydlet a žádnou práci. Na koho se mám obrátit?

Požádejte sociálního pracovníka věznice, aby Vám zprostředkoval kontakt s tzv. spádovým sociálním kurátorem, tj. kurátorem obce, v níž jste hlášen k trvalému pobytu, aby Vás ještě v průběhu výkonu trestu navštívil a poskytl Vám informace o možném řešení Vaší situace, která nastane po propuštění. Jedná se především o kontakty na ubytovací zařízení, úřad práce, příp. jiné zprostředkovatele zaměstnání, postup pro vyřízení věcí osobního rázu, získání dávek pomoci v hmotné nouzi atd. Pokud nebude návštěva kurátora možná, požádejte sociálního pracovníka ve věznici, aby sociálního kurátora, příp. vedoucího referátu nepojistných sociálních dávek úřadu práce podle místa Vašeho trvalého pobytu, upozornil na to, že se na něho po propuštění obrátíte a požádáte ho o pomoc. Ještě před propuštěním ho sám písemně kontaktujte a sdělte mu své potřeby a představy o uspořádání budoucího života.

13. Nemám občanský průkaz. Budu ho po propuštění z výkonu trestu ihned potřebovat? Na koho se mám obrátit?

Z věznice máte být propuštěn s platnými doklady osobní totožnosti a potvrzením o propuštění z výkonu trestu. Dokladem osobní totožnosti je občanský průkaz. Ten je nezbytnou nutností pro vyřizování všech úředních záležitostí, zejména proto, abyste mohl podat žádost o dávky pomoci v hmotné nouzi a mohl se dát zaevidovat jako uchazeč o zaměstnání na úřadu práce. Pokud tedy občanský průkaz nemáte, neboť jste ho před nástupem výkonu trestu ztratil, byl Vám odcizen nebo byl zničen, anebo ho máte, avšak již skončila doba jeho platnosti, je potřeba se bezprostředně obrátit na sociálního pracovníka ve věznici a požádat ho o pomoc s vydáním nového občanského průkazu. V případě, že byste byl propuštěn, aniž byste měl platný občanský průkaz, je nutné ihned po propuštění požádat sociálního kurátora o pomoc s jeho vydáním, ale možnost získat další dávky kromě mimořádné okamžité pomoci, na které máte právo, je vyloučena, neboť občanský průkaz je nezbytnou náležitostí pro přiznání dalších dávek.

14. Po propuštění nebudu mít dostatek finančních prostředků. Mám nárok na nějakou dávku?

Sociální kurátor (příp. příslušný zaměstnanec referátu nepojistných sociálních dávek úřadu práce) Vám bezprostředně po propuštění v místě trvalého pobytu pomůže podat žádosti o dávky pomoci v hmotné nouzi (všechny žádosti se podávají na úřadu práce). První dávka, která Vám po propuštění z výkonu trestu odnětí svobody může být přiznána, je mimořádná okamžitá pomoc pro osobu ohroženou sociálním vyloučením. Výše této jednorázové dávky činí až 1.000,- Kč a stanoví se s přihlédnutím k úložnému. Rovněž by Vám mohla být poskytnuta mimořádná okamžitá pomoc z důvodu hrozby vážné újmy na zdraví (typicky pokud byste neměl dostatečné finanční prostředky k nákupu základních potravin a nemohl by Vám pomoci např. někdo z rodiny) či mimořádná okamžitá pomoc na úhradu nezbytného jednorázového výdaje (typicky na úhradu přístřeší ihned po propuštění z vězení).

Všechny zmíněné dávky nejsou nárokové, tj. úřad práce Vám je může, ale nemusí poskytnout. Vždy však trvejte na tom, aby úřad práce přijal Vaši písemnou žádost, abyste se mohl v případě nepřiznání dávky bránit odvoláním k Ministerstvu práce a sociálních věcí.

Poté, co budete zařazen do evidence uchazečů o zaměstnání, můžete požádat o příspěvek na živobytí - opakovanou nárokovou dávku pomoci v hmotné nouzi určenou na úhradu základních životních potřeb. Dávku Vám úřad práce přizná, pokud Váš příjem, majetkové a sociální poměry budou takové, že právě na úhradu těchto potřeb nebudete mít dostatečné prostředky. Začnete-li znovu žít se svou rodinou, bude úřad práce přihlížet i k příjmům, majetkovým a sociálním poměrům Vašich osob blízkých.

Po zajištění přiměřeného bydlení můžete rovněž požádat o dávky na bydlení (příspěvek na bydlení a doplatek na bydlení). Bližší informace o poskytování dávek pomoci v hmotné nouzi a dávek na bydlení by Vám měli na požádání sdělit zaměstnanci sociálního odboru pověřeného obecního úřadu, obecního úřadu obce s rozšířenou působností nebo zaměstnanci referátu nepojistných sociálních dávek úřadu práce.